

ULIWMA BILIM BERIW MEKTEPLERINDE HÁZIRGI ÁDEBIY TILDI OQÍTÍWDAĞÍ MASHQALALAR

Saparmatov Omar Shamurat o'gli

Ájiniyaz atındağı Nókis mámleketlik pedagogikalıq instituti

Qaraqalpaq tili hám ádebiyatı tálım bağdarı studentı

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19506055>

Annotaciya: Bul maqalada ulıwma bilim beriw mekteplerinde házirgi ádebiy tildi oqıtıw procesinde ushırasıp atırǵan tiykarǵı mashqalalar tallanǵan. Sonıń ishinde, oqıwshılardıń ádebiy til normaların jeterli dárejede ózlestirmewi, sabaqlarda dástúriy metodlardıń ústinligi, motivaciyanıń tómenligi, oqıw materiallarınıń zamanagóy talaplarǵa sáykes emesligi hám málimleme-kommunikaciya texnologiyalarınan paydalanıw dárejesiniń jeterli emesligi sáwlelendirilgen. Sonday-aq, bul mashqalalardı saplastırıw jolları hám bilimlendiriw nátiyjeliligini arttırıwǵa qaratilǵan ámeliy usınıslar berilgen.

Tayanısh sózler: ádebiy til, ana tili tálimi, ulıwma bilim beriw mektebi, til normaları, oqıtıw mashqalaları, dástúriy metodlar, zamanagóy kózqaraslar, motivaciya, AKT, sóylew mádeniyatı, pedagogikalıq texnologiya.

Házirgi kúnde ulıwma bilim beriw mekteplerinde ana tili, atap aytqanda, házirgi ádebiy tildi oqıtıw procesi bir qatar mashqalalar menen baylanıslı halda ótpekte. Jámiyettiń globalıasıwı, informaciya aǵımınıń keskin artıwı hám jaslardıń kommunikativlik ortalıǵındaǵı ózgerisler til bilimlendiriwine jańasha talaplar qoymaqta. Sol sebepli ádebiy tildi oqıtıwda bar kemshilikler menen mashqalalardı anıqlaw hám olardı saplastırıw áhmiyetli máselelerden biri bolıp esaplanadı.

Birinshi mashqala - oqıwshılardıń ádebiy til normaların tolıq ózlestirmewi. Kóplegen oqıwshılar awızeki sóylewde govor elementlerinen yamasa naduris formalardan paydalanadı. Bul bolsa ádebiy tildiń fonetikalıq, leksikalıq hám grammatikalıq normaların tereń ózlestiriwge tosqınlıq etedi. Ásirese, kúndelikli sóylesiwde rásmiy emes tildiń ústinligi oqıwshılardıń sóylew mádeniyatına unamsız tásir kórsetpekte.

Ekkinshi mashqala - sabaq procesinde dástúriy metodlardıń ústinligi. Kópshilik jaǵdaylarda sabaqlar tek ǵana qaǵıydalardı yadlatıw menen sheklenip qalmaqta. Nátiyjede oqıwshılar teoriyalıq bilimge ie bolsa da, onı ámeliy sóylewde qollanıwda qıynaladı. Zamanagóy interaktiv metodlardıń jeterli dárejede qollanılmawı sabaqtıń nátiyjeliligini tómenletedi.

Úshinshi mashqala - oqıwshılarda oqıwǵa hám til úyreniwge motivaciyanıń jetispeytuǵını bolıp esaplanadı. Ayırım oqıwshılar ana tili pánin ekinshi dárejeli dep esaplaydı. Bul bolsa olardıń sabaqqa bolǵan qızıǵıwshılıǵın azaytadı. Motivaciyanıń tómenligi nátiyjesinde oqıwshılar óz betinshe oqıw, izleniw hám shınıǵıwǵa jeterli itibar bermeydi.

Tórtinshi mashqala - sabaqlıq hám oqıw materiallarınıń zaman talaplarına tolıq sáykes kelmeytuǵını bolıp esaplanadı. Ayırım sabaqlıqlarda teoriyalıq maǵlıwmatlar kóp bolıp, ámeliy shınıǵıwlar jeterli emes. Sonday-aq, real turmısqa baylanıslı tapsırmalardıń azlıǵı oqıwshılardıń bilimdi qollanıw kónlikpesin rawajlandırıwǵa tosqınlıq etedi.

Besinshi mashqala - málimleme-kommunikaciya texnologiyalarınan paydalanıw dárejesiniń tómenligi bolıp esaplanadı. Házirgi dáwirde oqıwshılar kóbirek sanlı ortalıqta belsendi bolıwına qaramastan, sabaqlarda multimedia quralları, interaktiv platformalar hám elektron resurslardan jeterlishe paydalanılmay atır. Bul bolsa sabaqlardıń qızıqlı hám nátiyjeli ótiwine unamsız tásir kórsetedi.

Jáne bir áhmiyetli mashqala - muǵallimlerdeń zamanagóy metodlardı qollanıw boyınsha mamanlıǵınıń jeterli dárejede bolmawı bolıp esaplanadı. Ayırım oqıtıwshılar jańa pedagogikalıq texnologiyalardı ámeliyatta qollanıwda qıyınshılıqlarǵa dus keledi. Bul bolsa bilimlendiriwdiń sapasına tikkeley tásir etedi.

Bul mashqalalardı saplastırıw ushın bir qatar ilajlardı ámelge asırıw zárúr. Bárinen burnı, sabaq procesine zamanagóy interaktiv metodlardı keńnen engiziw zárúr. Oqıwshılardıń sóylew iskerligin rawajlandırıwǵa qaratılǵan shınıǵıwlar sanın arttırıw áhmiyetli. Sonday-aq, sabaqlıq hám oqıw materialların jetilistiriw, olardı ámeliy tapsırmalar menen bayıtıw zárúr.

Bunnan tısqari, oqıtıwshılardıń mamanlıǵın arttırıw, olardı zamanagóy pedagogikalıq texnologiyalar menen tanıtırıw úlken áhmiyetke ie. Málimleme-kommunikaciya texnologiyalarınan nátiyjeli paydalanıw da sabaq sapasın arttırıwǵa xızmet etedi. Eń tiykarǵısı, oqıwshılarda ádebiy tilge bolǵan húrmet hám qızıǵıwshılıqtı qalıplestiriw zárúr.

Juwmaqlap aytqanda, ulıwma bilim beriw mekteplerinde házirgi ádebiy tildi oqıtıwda bar mashqalalardı saplastırıw bilimlendiriwdiń sapasın arttırıwdiń áhmiyetli faktorı bolıp tabıladı. Zamanagóy qatnaslar, nátiyjeli metodlar hám innovaciyalıq texnologiyalar tiykarında shólkemlestirilgen sabaqlar oqıwshılardıń sóylew mádeniyatın rawajlandırıwda áhmiyetli rol atqaradı.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Dáwletov A., Dáwletov M., Qudaybergenov M. Házirgi qaraqalpaq ádebiy tili. Morfemika. Morfonologiya. Sóz jasalıw. Morfologiya. Nókis, 2010.
2. Qaraqalpaq tili imla qaǵıydalar jıynaǵı. Nókis, 2016.
3. Qurbanbaeva B. Qaraqalpaq tili. Toshkent "Tafakkur avlod", 2020.
4. Uli, S. K. J. (2024). T. QAYÍPBERGENOV POVESTLERINIŃ SYUJETLIK ÓZGESHELIGI. Eurasian Journal of Academic Research, 4(7), 96-101.